

Godt klima for forbruk i Longyearbyen

Folk bruker stadig mer penger, både på fastlandet og på Svalbard. Fra å ha levd litt mer beskjedent enn husholdningene ellers i Norge bruker folk som bor i Longyearbyen, nå i gjennomsnitt 59 000 kroner mer i året, eller 16 prosent mer, enn de som bor på fastlandet. Noe av grunnen til denne økningen er at Longyearbyen har fått større tilbud av varer og tjenester, bedre reiseforbindelse til fastlandet, nye institusjoner og nytt, privat boligmarked.

Eiliv Mørk

Forbruksundersøkelsen på Svalbard

Longyearbyen har om lag 1 220 husholdninger. Blant disse husholdningene ble det trukket **300 husholdninger**. Undersøkelsen er en representativ utvalgsundersøkelse basert på **besøksintervju**, på samme måte som på fastlandet. I tillegg førte medlemmene i de uttrukne husholdningene **regnskap** over sitt private forbruk i en **14-dagersperiode** i løpet av perioden **februar-mars 2007**. Av de 300 husholdningene viste det seg at 29 husholdninger ikke bodde i Longyearbyen. Av de **271 gjenstående** husholdningene **deltok 59,8 prosent**. Resultatene i undersøkelsen er vektet for skjevheter som skyldes frafallet.

Eiliv Mørk er mag.art. i sosiologi og rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for levkårsstatistikk. Han er fagansvarlig for forbruksundersøkelsen. (eiliv.mork@ssb.no)

Samfunnet på Svalbard, nærmere bestemt i Longyearbyen, har gjennomgått betydelige endringer de siste 15-20 årene. Næringsstrukturen har blitt mer variert. Flere private aktører er kommet til, og tilbudet av varer og tjenester er blitt større. Med utvidet reiseforbindelse til fastlandet øker også turistnæringen. Flere forsknings- og utdanningsinstitusjoner har etablert seg i Longyearbyen. Samtidig har Svalbard fått et boligmarked med mulighet for privat boligbygging. De økonomiske rammebetingelsene for befolkningen er også under endring. Husholdningene betaler selv for strøm vann, renovasjon og vei, mens de fortsatt har lav inntektsskatt og fritak for enkelte avgifter.

Som følge av alle endringene ønsker Longyearbyen lokalstyre å måle utviklingen i de økonomiske levekårene og sammenlikne dem med forholdene på fastlandet.

Husholdningene i Longyearbyen har et forbruk som til dels skiller seg fra forbruksmønsteret til tilsvarende husholdningstyper på fastlandet. Årsaken er både de spesielle forholdene ved Svalbard og forskjellen på husholdningene i Longyearbyen og ellers i Norge.

Siden den forrige forbruksundersøkelsen i 2001 har det også skjedd en del endringer. Totalforbruket har økt i kroner, både på fastlandet og i Longyearbyen. Men økningen har vært sterkere i Longyearbyen. Fra å ha et gjennomsnittlig totalforbruk noe under fastlandsnivået for husholdningene sett under ett har husholdningene i Longyearbyen nå et gjennomsnittlig forbruksnivå som ligger 16 prosent høyere enn forbruket på fastlandet.

Reiser, kultur og friluftsliv

Forbruksmønsteret i Longyearbyen er også til dels forskjellig. Mens folk på fastlandet bruker mest penger på å bo, bruker innbyggerne i Longyearbyen mest på reiser og transport, kultur og friluftsliv. På fastlandet har andelen av totalutgiftene til bolig, lys og brensel, økt i perioden fra 2001 til 2006. Andelene av forbruket til andre vare- og tjenestekategorier har forandret seg minimalt.

I Longyearbyen har reiser og transport gjort dypest innhogg i lommeboken, men en stadig større andel har også gått til kultur og fritid. Det er dessuten en tendens til at utgifter til bolig, lys og brensel har økt. Den mest markante endringen i forbruksmønsteret i Longyearbyen er nedgangen i andelen av utgiftene til klær og skotøy. Dette gjelder for alle husholdningstyper. Men selv

om *andelen* som går til klær og skotøy synker, er *kronebeløpet* som brukes på denne varetypen, for de fleste vesentlig større enn på fastlandet.

Egne betingelser for forbruk

Betingelsene for livet i Longyearbyen har gjennomgått store forandringer de seneste årene. Allikevel er det særlige forhold, som ikke forandrer seg, som er bestemmende for deler av forbruket til innbyggerne i Longyearbyen.

Det polare klimaet stiller større krav til oppvarming i hjemmet og gjør folk på Svalbard mer avhengig av varmt yttertøy og fottøy enn i varmere klima. Permafrosten skaper også spesielle forhold med mye søle i den milde årstiden. Dette fører blant annet til at særlig barn, men voksne også, trenger klær og fottøy som er tilpasset slike forhold.

Et annet viktig og vedvarende forhold er at det er langt fra Longyearbyen til fastlandet. Mulighetene for kontakt med slekt og venner begrenses av kostnadene ved å reise til fastlandet.

Befolkningen i Longyearbyen har dessuten et generelt høyere utdanningsnivå enn befolkningen på fastlandet. Vi vet at høyere utdanning gjerne gir høyere inntekt, og også høyere forbruk

Sysselsettingsraten i Longyearbyen er høy. I år 2001 var 91 prosent av alle i alderen fra 16 år og eldre i Longyearbyen i arbeid. På fastlandet var tallet 73 prosent. Det finnes ikke nyere beregninger på dette området enn fra Levekårsundersøkelsen 2000, men vi antar at det samme er tilfelle i dag. En grunnleggende forutsetning for bosetning på Svalbard er jo at en er i arbeid. Høyt sysselsettingsnivå gir samlet sett et høyere inntektsnivå, noe som igjen er en god betingelse for høyere forbruk.

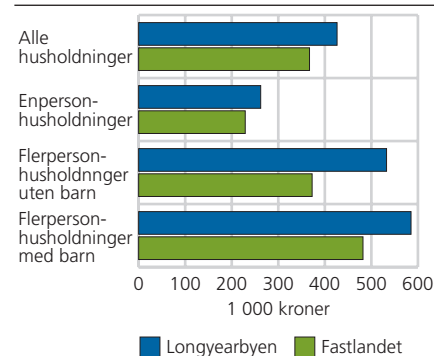
Mens det samlede utgiftsnivået for alle husholdninger er om lag 16 prosent høyere i Longyearbyen enn på fastlandet (figur 1), er forbruket til aleneboere i overkant 14 prosent høyere enn nivået på fastlandet. Husholdninger bestående av flere personer uten barn bruker 43 prosent mer, og de som består av flere personer og barn, har et 21 prosent høyere forbruk enn tilsvarende husholdninger på fastlandet.

Befolkningen i Longyearbyen skiller seg ut

Alle husholdningstypene har altså et høyere forbruk i Longyearbyen. Det er imidlertid viktig å understreke at forbruksnivået ikke er kontrollert for andre egenskaper ved befolkningen. I tillegg til at befolkningen i Longyearbyen

Figur 1. Utgift per husholdning per år i forskjellige typer av husholdninger og alle husholdningene samlet. Longyearbyen. Fastlandet. 2006. Kroner

Kilde: Forbruksundersøkelsen på fastlandet 2006 og forbruksundersøkelsen i Longyearbyen 2007, Statistisk sentralbyrå.

har et høyere utdanningsnivå enn i Norge for øvrig, vet vi også at det er flere menn enn kvinner i Longyearbyen. Menn tjener erfaringsmessig i gjennomsnitt noe mer enn kvinner, og kan dermed også holde seg med et høyere forbruk. Vi kan anta at det samme gjelder for Longyearbyen.

Vi kjenner ikke utviklingen i det generelle inntektsnivået for husholdningene i Longyearbyen sammenliknet med utviklingen på fastlandet. Dette vil bli avklart i en inntektundersøkelse som Statistisk sentralbyrå gjennomfører i løpet av 2008. Resultatene vil avklare om en inntektsøkning for husholdningene i Longyearbyen kan forklare økningen i forbruket.

På vei mot et familiesamfunn

Det er også en målsetting i Svalbard-politikken (Johansen og Bjørnsen 2007) at Longyearbyen skal være et familiesamfunn. Og det blir lagt til rette for en slik utvikling. Det er derfor grunn til å tro at andelen samboende og familier er økende. Samtidig øker andelen av aleneboende på fastlandet.

At forholdet mellom Longyearbyen og fastlandet nå har snudd for alle husholdninger sett under ett, kan komme som en følge av myndighetenes familievennlige politikk. Det er blitt mindre vanlig for enslige menn å dra til Longyearbyen for å legge seg opp penger for senere forbruk. Dette fenomenet, som

på oljeplattformene kalles «cowboykultur», finnes det ennå rester av på Svalbard, men stadig flere ønsker et normalt liv og forbruk, gjerne sammen med familie, mens de bor i Longyearbyen. Ettersom det er blitt lettere å komme seg til fastlandet, og tilbudet av butikker og utsalg er blitt mer «normalt», er livet i Longyearbyen blitt mer slik det er på fastlandet. En økende andel husholdninger som består av flere personer, skaper økende forbruk totalt, ettersom de bruker mer penger enn aleneboende.

Til tross for alle endringer er befolkningens sammensetning fortsatt forskjellig fra den på fastlandet. Andelen barn og unge er relativt lav, i tillegg til at det er færre kvinner enn menn.

Vi ser dermed at det finnes egenskaper ved befolkningen i Longyearbyen som trekker i retning av et høyere forbruksnivå. Når folk bruker mer der enn på fastlandet, trenger det derfor ikke bare skyldes strukturelle rammebetingelser i Longyearbyen – slike som næringsgrunnlag, klima eller avstand til fastlandet. Det høye forbruket kan like godt skyldes egenskaper ved befolkningen som velger å bo på Svalbard. Sagt på en annen måte er det ikke gitt at de samme personene/husholdningene i gjennomsnitt ville hatt et lavere forbruk hvis de hadde bodd på fastlandet i stedet for i Longyearbyen.

Halvparten så mye går til bolig ...

Selv om det fortsatt er vanlig at arbeidsgiver subsidierer boligen og annet for sine ansatte, finansierer stadig flere sin egen bolig i Longyearbyen. Staten har fastsatt rammebetingelser for en større grad av selvfinansiering. Priser på mange offentlige goder, som energi, vann og renovasjon, har også steget som følge av dette.

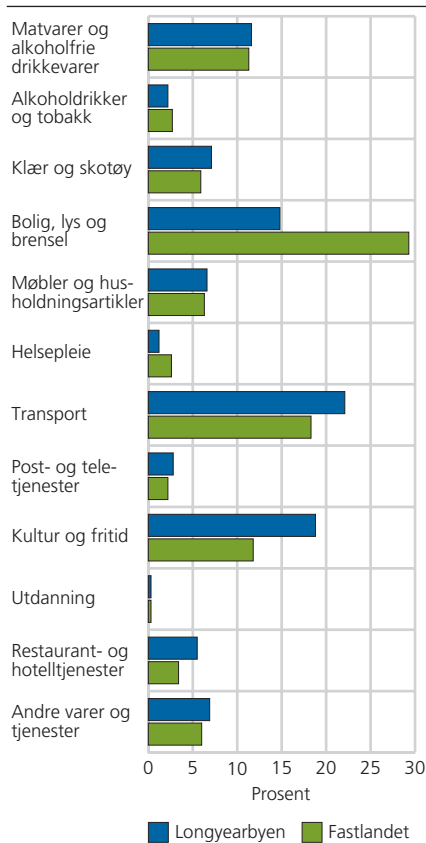

Tabell 1. Utgift per husholdning per år, etter vare- og tjenestegruppe, i Longyearbyen og på fastlandet. 2006-2007. Kroner. Prosent

Vare- og tjenestegruppe	Longyearbyen		Fastlandet	
	Alle husholdninger	Andel i prosent	Alle husholdninger	Andel i prosent
Forbruksutgift i alt	426 300	100,0	367 100	100,0
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	49 400	11,6	41 500	11,3
Alkoholdrikker og tobakk	9 500	2,2	9 900	2,7
Klær og skotøy	30 400	7,1	21 500	5,9
Bolig, lys og brensel	63 000	14,8	107 600	29,3
Møbler og husholdningsartikler	28 200	6,6	23 300	6,3
Helsepleie	5 100	1,2	9 600	2,6
Transport	94 400	22,1	67 000	18,3
Post- og teletjenester	11 800	2,8	7 900	2,2
Kultur og fritid	80 200	18,8	43 300	11,8
Utdanning	1 200	0,3	1 000	0,3
Restaurant- og hotelltjenester	23 500	5,5	12 500	3,4
Andre varer og tjenester	29 600	6,9	22 000	6,0

Kilde: Forbruksundersøkelsen i Longyearbyen 2007 og forbruksundersøkelsen på fastlandet 2006, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. **Andeler av samlet forbruk for alle husholdninger, etter vare- og tjenestegruppe. Fastlandet og Longyearbyen. 2006-2007. Prosent**

Kilde: Forbruksundersøkelsen på fastlandet 2006 og forbruksundersøkelsen i Longyearbyen 2007, Statistisk sentralbyrå.

Forbruksmønsteret i Longyearbyen og på fastlandet har klare likheter på noen områder og markante forskjeller på andre. Særlig er det utgiftene til bolig, lys og brensel som er forskjellig. De utgjør en mye lavere andel på Svalbard (figur 2).

Husholdningene på fastlandet har om lag dobbelt så mye av det totale forbruket på bolig, lys og brensel som gjennomsnittet i Longyearbyen. Dette skyldes i hovedsak at boligmarkedet i Longyearbyen og på fastlandet er vesentlig forskjellig. På fastlandet er boligmarkedet preget av selveide og romslige boliger. I Longyearbyen er boligene fortsatt overveiende eid av arbeidsgiver, og er gjennomgående mindre enn på fastlandet. Denne situasjonen endret seg gradvis. Mot slutten av 1990-tallet kom stadig flere private utbyggere og boligentreprenører på banen, og boligbyggingen skjøt fart. Boligene ble solgt til virksomheter eller privatpersoner.

Det er allikevel fortsatt slik at mange har bolig som en del av lønna: de som jobber i gruveselskapet Store Norske, ved Universitetscenteret i Svalbard (UNIS) og Longyearbyen lokalstyre (LL), samt de som jobber i staten. På fastlandet er subsidierte boliger som er eid av arbeidsgiver, og statsansatte som har fri bolig, utbredt i liten grad.

... men mye mer til transport og uteliv

Det er utgifter til kultur og fritid og transport som skiller husholdningene i Longyearbyen fra husholdningene på fastlandet, når en ser bort fra utgiftene til det å bo. Mens gjennomsnittshusholdningen på fastlandet bruker 67 000 kroner på transport, som er 18 prosent av totalforbruket, bruker husholdningen i Longyearbyen drøye 94 000 kroner, eller 22 prosent, av det samlede forbruket på dette. Dette skyldes nok kostnadene ved, men også det økte tilbudet av, transport til fastlandet.

Husholdningene i Longyearbyen bruker også betydelig mer enn husholdningene på fastlandet på kultur og fritid. På fastlandet bruker en husholdning i gjennomsnitt drøye 43 000 kroner, eller 12 prosent, på kultur og fritid. En husholdning i Longyearbyen bruker i gjennomsnitt drøye 80 000 kroner, eller 19 prosent. Dette tyder på at folk i Longyearbyen har et mer aktivt uteliv enn de som bor på fastlandet, og at fritidsaktivitetene i Longyearbyen er av typen som koster mer.

Husholdningene i Longyearbyen legger igjen relativt mye penger på restauranter og hoteller. Siden prisene på restaurant- og hotelltjenester ikke er høyere i Longyearbyen, bruker husholdningene der mer av disse tjenestene enn husholdningene på fastlandet. I gjennomsnitt brukte en husholdning i Longyearbyen 23 500 kroner, eller 6 prosent, av sitt totalforbruk i året på slike tjenester. Husholdningene på fastlandet brukte halvparten så mye (12 500 kroner, eller 3 prosent). Dette kan skyldes at selv om staten legger til rette for flere familier, er det fortsatt en stor andel personer som bor alene i Longyearbyen. De som bor alene, har en tendens til å gå mer ut enn de som bor sammen med sin familie.

Klimaforholdene forklarer at husholdningene i Longyearbyen i gjennomsnitt bruker drøye 30 000 kroner, eller 7 prosent, av totalforbruket på klær og skotøy. På fastlandet er utgiften i gjennomsnitt drøye 21 000 kroner, 6 prosent av det totale forbruket.

God økonomi, mye sosialt samvær

Forbruksundersøkelsen viser at de økonomiske levekårene for dem som lever i Longyearbyen, er gode. Selv om livet der er blitt stadig mer likt livet på fastlandet, viser forbruksundersøkelsen at det fortsatt er vesentlige forskjeller. Klima, den delvise isolasjonen fra fastlandet og særegen natur er noe av det som gjør at det er annerledes å bo i Longyearbyen. Det er forhold som også gir utslag i forbruksmønsteret. Når folk i Longyearbyen bruker en større andel på kultur og fritidsaktiviteter og på restaurant- og hotelltjenester, tyder det på at for de fleste er livet i Longyearbyen sosialt og aktivt. En levekårsundersøkelse som er planlagt gjennomført i Longyearbyen i 2009, vil avdekke flere sider ved livet på Svalbard.

Referanser

Steinar Johansen og Hild-Marte Bjørnsen (2007): *Samfunns- og næringsanalyse for Svalbard 2007*, NIBR-rapport 2007:23.

Litteratur

Statistisk sentralbyrå (1991): *Prisnivå på Svalbard 1990*, Rapport 91/15, Statistisk sentralbyrå.

Kleven, Øyvind (2000): *Levekår i Longyearbyen 2000*. Dokumentasjon og tabellrapport, Notater 2000/31, Statistisk sentralbyrå.

Mads Ivar Kirkeberg, Bjørn Are Holth og Ayfer E. Storrud (2002): *Pris, forbruk og inntekt. Økonomiske levekår på Svalbard sammenlignet med fastlandet 1990 og 2000*, Rapport 2002/14, Statistisk sentralbyrå.

Statistisk sentralbyrå (2005): *Svalbardstatistikk 2005*, Norges offisielle statistikk D303.

Ingvild Johansen (2007): *Konsumprisindeks for Svalbard 2006*, Rapport 2007/5, Statistisk sentralbyrå.

Holth, Bjørn Are (2007): *Forbruksundersøkelse på Svalbard 2007*. Dokumentasjonsrapport, Notater 2007/49, Statistisk sentralbyrå.

Eiliv Mørk (2008): *Forbruksundersøkelse på Svalbard, Longyearbyen 2007*, Rapport 2008/8, Statistisk sentralbyrå.

Knut Linnerud, Estrellita Cometa Rauan (2008): *Prisnivåundersøkelse for Svalbard 2007*, Rapport 2008/15, Statistisk sentralbyrå.